



**UNIwersytet OPolski**  
**Wydział Prawa i Administracji**

**Praca doktorska**

**Krzysztof Krukowski**

**Nacjonalizacja i rewindykacja nieruchomości osób prawnych Kościoła katolickiego  
na terenie województwa opolskiego w latach 1945-2013**

Praca doktorska wykonana w Zakładzie  
Prawa Konstytucyjnego i Wyznaniowego  
pod kierunkiem  
prof. UO dra hab. Dariusza Walencika

**Opole 2014**

# Streszczenie

## 1. Problem badawczy

Celem moich badań, których efektem są wyniki zawarte w niniejszej pracy, było udzielenie odpowiedzi na pytanie: *jaką powierzchnię nieruchomości rolnych i budynkowych osoby prawne Kościoła katolickiego utraciły w okresie PRL na terenie obecnego województwa opolskiego, a jaki odzyskały w ramach postępowania regulacyjnego i administracyjnych procedur rewindykacyjnych?*

W opinii publicznej bardzo często przyjmuje się tezę jakoby Kościół katolicki odzyskał więcej majątku, niż stracił. Z reguły jest to jednak dyskusja nie uwzględniająca merytorycznych argumentów i co istotne nie poparta rzetelną statystyką. Dlatego też swoje opracowanie oparłem na licznych źródłach, w tym takich, które do tej pory nie były znane. Abstrahując od powyższego, moim zdaniem rewindykacji majątku kościelnego nie można utożsamiać z całkowitym zwrotem utraconego mienia, ponieważ z natury rzeczy jest to nie możliwe. Rewindykację trzeba rozumieć jako pewien rodzaj rekompensaty.

## 2. Obszar i metody badań

Obszar badań określiłem do terenu obecnego województwa opolskiego. W tym aspekcie połączyłem zainteresowanie własnym regionem z chęcią poznania i opisanego jego historii w określonej problematyce. Ramy czasowe pracy wyznacza uchwalenie przepisów prawnych sankcjonujących nacjonalizację majątku Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich i Północnych po II wojnie światowej. W tym przedmiocie nawiązałem do przepisów dekretu z dnia 2 marca 1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych<sup>1</sup>, ustawy z dnia 6 maja 1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych<sup>2</sup>, dekretu z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich<sup>3</sup> i dekretu z dnia 6 września 1946 r. o ustroju rolnym i osadnictwie na obszarze Ziemi Odzyskanych i byłego Wolnego Miasta Gdańska<sup>4</sup>. Następnie omówiłem kwestie związane z uchwaleniem ustawy z dnia 23 czerwca 1971 r. o przejściu na osoby prawne Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach

---

<sup>1</sup> Dz.U. Nr 9, poz. 45.

<sup>2</sup> Dz.U. Nr 17, poz. 97.

<sup>3</sup> Dz.U. Nr 13, poz. 87.

<sup>4</sup> Dz.U. Nr 49, poz. 279 z późn. zm.

Zachodnich i Północnych<sup>5</sup>. Nie można bowiem pominąć faktu, że wskazana ustawa zapoczątkowała rewindykację majątków związków wyznaniowych w Polsce. W celu dokonania głębszej analizy problemu badawczego odniosłem się także do przepisów ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej<sup>6</sup>. A więc aktu prawnego, na mocy którego uregulowano tryb i zakres rewindykacji nieruchomości Kościoła katolickiego. Przyjęcie daty końcowej związane jest bezpośrednio z zakończeniem badań i podjęciem etapu ich opracowania.

Aby określić *ratio legis* przepisów prawnych, posłużyłem się metodami wykładni teksów prawnych, tj. językową, funkcjonalną, systemową. Przy interpretacji aktów prawnych zastosowałem również metodę historycznoprawną i porównawczą – odwołującą się do systemu prawa kanonicznego. Aby wyprowadzić prawidłowe normy prawne uwzględniłem dodatkowo stanowisko judykatury, tj. Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, sądów apelacyjnych i wojewódzkich sądów administracyjnych. Z kolei by w pełni zrozumieć wolę historycznego ustawodawcy sięgnąłem po materiały parlamentarne w postaci projektów aktów prawnych i ich uzasadnień oraz po stenogramy z posiedzeń Sejmu i Senatu. Staranne opracowanie tematu pracy wymagało również wykorzystania dokumentów źródłowych. Dokonałem więc kwerendy w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Instytutu Pamięi Narodowej, Archiwum Państwowym w Opolu i archiwach kościelnych – Archiwum Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski oraz Archiwum Diecezji Opolskiej w Opolu. Opracowanie danych statystycznych udostępnionych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz danych przekazanych przez Urząd Wojewódzki w Opolu i Oddział Terenowy Agencji Nieruchomości Rolnych w Opolu nastąpiło w oparciu o metodę statystyczną.

### **3. Struktura i argumentacja**

Kościół katolicki to nie tylko wspólnota wyznaniowa, lecz również podmiot prawa, który do wypełniania swojej duszpasterskiej funkcji potrzebuje środków materialnych (dóbr doczesnych). Kościół katolicki wykształcił w przeszłości swoisty system gromadzenia majątku, zwany systemem beneficjalnym. Przeniesienie prawa własności do dóbr doczesnych, głównie nieruchomości ziemskich, następowało na rzecz kościelnych osób prawnych zarówno przez akty między żyjącymi (*inter vivos*), jak i na wypadek śmierci (*mortis causa*).

---

<sup>5</sup> Dz.U. Nr 16, poz. 156.

<sup>6</sup> Dz.U. Nr 29, poz.154. Obecnie ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1169 z późn. zm.).

Po zakończeniu II wojny światowej, wraz z nastaniem nowej sytuacji politycznej, w Polsce nastąpił upadek beneficjów kościelnych. Zmiana granic w powojennej Europie skutkowałą bowiem utratą przez Kościół katolicki w Polsce wszelkiego majątku, znajdującego się na terytorium włączonym do ZSRR. Z kolei mienie kościelnych osób prawnych, znajdujące się na Ziemiach Zachodnich i Północnych, zostało uznane przez polskie władze za ponemieckie, a więc państwowe. W kontekście poniesionych przez Kościół katolicki w Polsce strat w majątku, obejmującym zarówno nieruchomości rolne, jak i budynkowe, nie można pominąć także rozważań na temat późniejszych rozwiązań ustrojowych mających znaczny wpływ na ustawodawstwo godzące w prawo własności Kościoła.

Relacje pomiędzy Kościołem katolickim a państwem polskim w latach 1945-1989 nieprzerwanie wzbudzają zainteresowanie przedstawicieli nauki, przeważnie z zakresu historii i prawa wyznaniowego. Mimo to, w polskiej literaturze prawniczej proces utraty mienia związków wyznaniowych, a następnie problem ich rewindykacji doczekał się zaledwie czterech teoretycznych opracowań monograficznych<sup>7</sup>. Zważywszy na fakt, że literatura przedmiotu jest niepokazna<sup>8</sup>, opracowanie porządkujące aktualną wiedzę prawniczą na temat

---

<sup>7</sup> W. Bendza, *Regulacja kościelnych spraw majątkowych na przykładzie Kościoła prawosławnego w Polsce*, Warszawa 2009; D. Walencik, *Rewindykacja nieruchomości Kościoła katolickiego przed Komisją Majątkową*, Lublin 2008; tenże, *Nieruchomości Kościoła katolickiego w Polsce w latach 1918-2012 r. Regulacje prawne – nacjonalizacja – rewindykacja*, Katowice 2013; M. Stanulewicz, *Państwo wobec problemu własności nieruchomości Kościoła Rzymskokatolickiego w Polsce w XX w. Studium historyczno-prawne*, Poznań 2013.

<sup>8</sup> Zob. m.in. W. Mysłək, *Kościół Katolicki w Polsce w latach 1918-1939 (Zarys historyczny)*, Warszawa 1966; S. Gołębiowski, *Z problematyki reformy rolnej gruntów kościelnych w Polsce w latach 1918-1950*, „Nowe Prawo” 1967, nr 3; tenże, *Uwagi o reformie rolnej dóbr kościelnych w Polsce przedwrześniowej*, PiP 1967, z. 6; J. Mazanowski, *Kościelny majątek nieruchomy*, Warszawa 1968; T. Hudyga, *Kościół rzymskokatolicki wobec Ziemi Zachodnich i Północnych w latach 1945-1970*, [w:] *Wolność sumienia. Szkice i polemiki*, red. M. T. Staszewski, J. Czerwińska, Warszawa 1973; A. Wasilewski, *Prawna problematyka fundacji (Zagadnienia podstawowe)*, PiP 1984, z. 9; A. Sitek, *Przejmowanie kościołów ewangelickich na Śląsku Opolskim*, Opole 1985; H. Kołodziejek, *Sytuacja prawna nieruchomości kościelnych na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945-1971*, „Przegląd Zachodniopomorski” 1988, z. 1/2; M. Winiarczyk-Kossakowska, *Przejęcie przez państwo „dóbr martwej ręki”*, PiP 2000, z. 12; R. Michalak, *Kościół protestancki i władze partyjno-państwowe w Polsce (1945-1956)*, Warszawa 2002; S. Wojtkowiak, *Dobra martwej ręki w dawnej Polsce i dzisiaj*, „Res Humana” 2005, nr 2-3; H. Duda, *Majątki ziemskie Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim w latach 1945-1950*, „Zaranie Śląskie” 2006, nr 11; A. Mezglewski, *Naruszenia prawa własności wobec kościelnych nieruchomości szkolnych w okresie Polski Ludowej*, [w:] *Problemy własności w ujęciu historyczno-prawnym*, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Opole 2008; A. Pasek, *Przejmowanie majątku kościelnego na Dolnym Śląsku przez duchowieństwo polskie (1945-1947)*, [w:] *Cuius regio, eius religio? Publikacja po Zjeździe Historyków Państwa i Prawa, Lublin, wrzesień 2006 r. (II)*, red. G. Górski, L. Cwikła, M. Lipińska, Lublin 2008; E. Kaczmarek, *Interpretacja prawa lokalowego narzędziem walki władz komunistycznych z zakonami*, [w:] *Zakony żeńskie w PRL*, red. A. Mirek, Lublin 2009; T. Stanisławski, *Podstawy prawne przejmowania majątku zgromadzeń zakonnych na podstawie prawa podatkowego i ustawy o dobrach martwej ręki w czasach PRL*, [w:] tamże; W. Sławiński, *Spory o nieruchomości Kościołów ewangelickich w latach 1945-1947 – ujęcie historyczno-prawne. Zarys zagadnienia*, [w:] *Polski protestantyzm w czasach nazizmu i komunizmu*, red. J. Kłaczek, Toruń 2009; D. Walencik, *Regulacja stanu prawnego nieruchomości związków wyznaniowych na Ziemiach Zachodnich i Północnych jako praktyczna realizacja zasady wolności religijnej*, [w:] *Idea wolności w ujęciu historycznym i prawnym*, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Toruń 2010; K. Zawada, *Powojenne ustawodawstwo o majątkach opuszczonych. Założenia i funkcjonowanie – próba oceny*, [w:] *Vetera Novis Augere. Studia i prace dedykowane Profesorowi Wacławowi*

regulacji stanu prawnego nieruchomości osób prawnych Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich i Północnych wydaje się bardzo potrzebne. Dlatego też uczyniłem wskazaną materię przedmiotem dociekań badawczych.

Analiza dotychczasowego dorobku doktryny, stanowiąca *de facto* cenne źródło poznania, pozwoliła mi stwierdzić, że występują pewne zakresy odnoszące się do sytuacji prawnej majątku Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich i Północnych, które nie zostały dotąd poddane analizie lub omówiono je w niewielkim stopniu. Taki stan rzeczy umocnił mnie w przekonaniu, że podjęta tematyka jest słuszna i warta uwagi. Tytuł dysertacji brzmi: *Nacjonalizacja i rewindykacja nieruchomości osób prawnych Kościoła katolickiego na terenie województwa opolskiego w latach 1945-2013*.

Sformułowany problem badawczy uzasadnił przyjęcie struktury pracy. Rozprawa składa się z 4 rozdziałów merytorycznych. W rozdziale I zaprezentowałem przełomowe wydarzenia związane z zakończeniem II wojny światowej, wpływające bezpośrednio na sytuację polityczną Ziemi Zachodnich i Północnych. W dalszej kolejności poruszyłem zagadnienie prawa własności majątku po katolickim Kościele niemieckim i kościołach protestanckich, w tym kwestie pozbawienia kościelnych osób prawnych praw majątkowych przez władze PRL. Rozdział ten w głównej mierze ukazuje skalę nacjonalizacji nieruchomości rolnych i budynkowych Kościoła katolickiego na terenie województwa opolskiego w świetle archiwaliów kościelnych.

Rozdział II poświęciłem genezie ustawy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej; aktowi normatywnemu, na mocy którego uregulowano tryb i zakres rewindykacji nieruchomości Kościoła katolickiego. Rozdział ten ukazuje tło prawno-historyczne działań Przedstawicieli Komisji Wspólnej Rządu i Episkopatu Polski oraz przebieg procesu legislacyjnego samej ustawy, jak również nowelizacji z roku 1991 i 1993. Dodatkowo odniosłem się do przepisów ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej<sup>9</sup>, na mocy których z dniem 1 marca 2011 r. zniesiono Komisję Majątkową. W celu zgłębienia problematyki zwrotu mienia Kościołowi katolickiemu uwzględniłem także aspekty prowadzenia polityki na

---

*Uruszczakowi*, t. II, red. S. Grodziski, D. Malec, A. Karabowicz, M. Stus, Kraków 2010; T. Zieliński, *Rewindykacja nieruchomości Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na terenie Gdańska po 1989 r. (Postępowania przed Komisją Regulacyjną)*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2010, nr 13; P. Stec, D. Walencik, *Rewindykacja nieruchomości osób prawnych Kościoła katolickiego w postępowaniu przed sądami powszechnymi*, „*Przegląd Prawa Wyznaniowego*” 2011, t. 3; A. Hanich, *Wywłaszczenia, konfiskaty mienia i inne represje wobec Kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim przez władzę komunistyczną w latach 1945-1964. Studia i materiały*, [w:] *Komunistyczny aparat represji i życie społeczne Opolszczyzny w latach 1945-1989*, red. K. Jasiak, Wrocław 2012.

<sup>9</sup> Dz.U. z 2011 r., Nr 18, poz. 89.

linii Państwo-Kościół, skutkujące uchwaleniem ustawy o przejściu na osoby prawne Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych<sup>10</sup>.

Postępowanie regulacyjne prowadzone przez Komisję Majątkową opisałem w rozdziale III. W pierwszym względzie podjąłem zagadnienie określenia statusu prawnego Komisji Majątkowej. Następnie przeszedłem do orzecznictwa Komisji z lat 1990-2011. Dane statystyczne udostępnione przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (wersja poprawiona przez D. Walencika) pozwoliły mi na konkluzje w zakresie: liczby wniosków złożonych do Komisji i form ich rozpatrzenia; kategorii wnioskodawców; efektów rewindykacji. Zgodnie z tematem pracy dane statystyczne zawęziłem do obszaru obecnego województwa opolskiego (bez względu na granice województwa w danych latach).

W rozdziale IV dokonałem analizy statusu prawnego wojewody, przedstawiłem jego kompetencje i opisałem procedurę rewindykacji majątku Kościoła katolickiego w trybie administracyjnym. Zinterpretowałem również dane statystyczne przekazane przez Urząd Wojewódzki w Opolu i Oddział Terenowy Agencji Nieruchomości Rolnych w Opolu. Z uwagi na zakres udostępnionej informacji publicznej odniosłem się do: liczby wydanych decyzji (pozytywnych); kategorii wnioskodawców; efektów rewindykacji. Dane te obejmują działalność decyzyjną wojewody opolskiego stosownie do właściwości miejscowej, uwzględniającej aktualną strukturę terytorialną, tj. obszar obecnego województwa opolskiego (bez względu na granice województwa w danych latach).

#### **4. Wnioski końcowe**

W pracy poruszyłem zawiłą problematykę rekompensaty skutków powojennej nacjonalizacji mienia osób prawnych Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski. Nadrzędnym celem moich rozważań było udzielenie odpowiedzi na pytanie: jaką powierzchnię nieruchomości rolnych i budynkowych osoby prawne Kościoła katolickiego utraciły w okresie PRL na terenie obecnego województwa opolskiego, a jaką odzyskały w ramach postępowania regulacyjnego i administracyjnych procedur

---

<sup>10</sup> Do ustawy wydano przepisy wykonawcze: uchwała nr 231 Rady Ministrów z dnia 8 października 1973 r. w sprawie przekazania osobom prawnym Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych (M.P. Nr 45, poz. 262); uchwała nr 302 Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1973 r. w sprawie uregulowania stanu prawnego nieruchomości i szpitala w Trzebnicy (M.P. Nr 57, poz. 324); uchwała nr 303 Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1973 r. w sprawie przekazania osobom prawnym Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych (M.P. Nr 57, poz. 325).

rewindykacyjnych? Przedstawienie konkretnych danych statystycznych z uwzględnieniem kategorii wnioskodawców, sygnatur i dat wydanych rozstrzygnięć, odzyskanej powierzchni nieruchomości – po to aby uniknąć jakichkolwiek wątpliwości interpretacyjnych ze strony osób sceptycznie podchodzących do problemu rewindykacji. Swoje badania w tym zakresie porządkuję w tabelach 1-19.

Pozbawienie praw majątkowych Kościoła w okresie PRL było jednym z wyznaczników polityki władz państwowych. Żłudnie wierzono, że utrata zaplecza materialnego doprowadzi do ograniczenia duszpasterskiej misji Kościoła. Nacjonalizacja majątku kościelnego nie była jednak jednolita. Rząd zdecydował się bowiem na pewien dysonans, traktując w sposób szczególny Ziemie Zachodnie i Północne. Uwarunkowania geograficzno-etniczne stały się więc swoistym elementem rozgrywek politycznych, pretekstem do obarczenia winą mocarstw zachodnich i Stolicy Apostolskiej za niestabilność statusu Ziem Odzyskanych.

Aby w majestacie prawa przystąpić do realizacji wyznaczonego celu ówczesne władze wydały szereg aktów normatywnych, umożliwiających przejęcie na własność państwa mienia kościelnych osób prawnych. W konsekwencji podjętych działań legislacyjnych, a także działań faktycznych nie mających żadnych podstaw prawnych, Kościół katolicki utracił prawo własności znacznej części nieruchomości budynkowych i gruntowych. Jak wynika z dokumentów archiwalnych Sekretariatu Konferencji Episkopatu Polski Administracja Apostolska Śląska Opolskiego, na terenie obecnego województwa opolskiego, utraciła 5 757,1577 ha z 6 371,2329 ha posiadanych nieruchomości rolnych (tabela 1), co stanowi około 90% areалу. Należy jednak przyjąć, że powierzchnia przejętych nieruchomości rolnych była znacznie większa. Podana statystyka dotyczy bowiem tylko gospodarstw rolnych proboszczów i parafialnych nieruchomości ziemskich Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego, nie dotyczy natomiast nieruchomości rolnych przejętych od zgromadzeń zakonnych. Ponadto należy mieć na względzie, że Administracja Apostolska Śląska Opolskiego utraciła 210 budynków (tabele 2-4)<sup>11</sup>.

Poprawa stosunków pomiędzy państwem a Kościołem nastąpiła dopiero w latach 70-tych XX w. Przyjęcie bardziej liberalnej podstawy wobec Kościoła przez władze państwowe było ściśle związane z dążeniami Rządu PRL do osiągnięcia sukcesu politycznego na arenie międzynarodowej. Stopniowa demokratyzacja polityki na linii Państwo-Kościół,

---

<sup>11</sup> Ze względu na brak szczegółowych informacji o przejętych nieruchomościach budynkowych (tabela 4) niemożliwym było wyodrębnienie budynków położonych w województwie opolskim w granicach z 1998 r. Tym samym wskazane dane dotyczą całego terytorium Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego.

otworzyła drogę do uregulowania stanu majątkowego Kościoła katolickiego na Ziemiach Zachodnich i Północnych.

Pierwszą inicjatywą ustawodawczą w tym zakresie było uchwalenie w dniu 23 czerwca 1971 r. ustawy o przejściu na osoby prawne Kościoła Rzymskokatolickiego oraz innych kościołów i związków wyznaniowych własności niektórych nieruchomości położonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych. W wyniku realizacji przepisu art. 1 ust. 1 ustawy osoby prawne Kościoła katolickiego na obszarze obecnego województwa opolskiego odzyskały nieruchomości zabudowane o łącznej powierzchni 802,1231 ha, w tym: 541,6808 ha – parafie; 72,1762 ha – zgromadzenia zakonne męskie; 188,2661 ha – zgromadzenia zakonne żeńskie (tabele 5-7). W roku 1973 r. do przedmiotowej ustawy wydano przepisy wykonawcze. Na terenie obecnego województwa opolskiego na mocy uchwały nr 231 Rady Ministrów z dnia 8 października 1973 r. kościelnym osobom prawnym przekazano na własność 25 nieruchomości budynkowych i 4 cmentarze (tabela 8) oraz zgodnie z uchwałą nr 303 Rady Ministrów z dnia 31 grudnia 1973 r. – 59 nieruchomości budynkowych, 8 cmentarzy i 2 nieruchomości niezabudowane (tabela 9).

Zróznicowany charakter danych, tj. pozyskanie statystyki w postaci liczby hektarów zwróconych nieruchomości zabudowanych i liczby zwróconych budynków, utrudnia porównanie stosunku nieruchomości odzyskanych do nieruchomości utraconych. Przyjmując jednak, że na terenie województwa opolskiego (w granicach z 1998 r.) osoby prawne Kościoła katolickiego utraciły 210 budynków a odzyskały 84 budynków, uzasadnionym jest twierdzić, że osobom prawnym tego kościoła, w latach 1971-1973, zwrócono 40% utraconego mienia.

Wskazane wyżej regulacje prawne dopełniła ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i jej nowelizacje w latach późniejszych. Ustawa ta stanowi nie tylko wyraz przemian politycznych, ale również wyraz normalizacji w zakresie spraw majątkowych Kościoła. W akcie tym kompleksowo uregulowano tryb i zakres rewindykacji nieruchomości Kościoła katolickiego, a ponadto określono katalog osób prawnych – podmiotów objętych restytucją. Przyjęte w niej rozwiązania wydają się słuszne, ponieważ pozwalają wszechstronnie rozwiązać problem przejętych przez państwo nieruchomości Kościoła katolickiego. Co istotne, przepisy ustawy stały się wzorcem do uchwalenia analogicznych aktów prawnych w stosunku do pozostałych kościołów i związków wyznaniowych.

Na mocy rozstrzygnięć zespołów orzekających Komisji Majątkowej osoby prawne Kościoła katolickiego, na terenie obecnego województwa opolskiego, stały się właścicielami



nieruchomości o łącznej powierzchni 32,8142 ha, w tym: 8,6892 ha nieruchomości zabudowanych; 4,0219 ha nieruchomości niezabudowanych; 13,4262 ha nieruchomości rolnych; 0,5700 ha nieruchomości rolnych i zabudowanych; 6,1069 ha nieruchomości zamiennych. W ostatnim przypadku na podstawie danych zwartych w załączniku nr 3 do sprawozdania z działalności Komisji Majątkowej<sup>12</sup>, poza wnioskami o sygn. 499 i 2514, nie udało się ustalić rodzaju ich użytku (tabele 10-13). Wraz z obszarem nieruchomości zabudowanych przekazano 30 budynków w całości i 5 budynków w części (tabela 14). Ponadto kościelne osoby prawne otrzymały odszkodowania pieniężne w kwocie 2 697 479,91 zł po denominacji (tabela 15).

Łączna powierzchnia przekazanych nieruchomości rolnych oraz nieruchomości rolnych i zabudowanych stanowi zatem około 0,24% utraconego areału. Z kolei przyjmując, że na terenie województwa opolskiego (w granicach z 1998 r.) osoby prawne Kościoła katolickiego utraciły 210 budynków a odzyskały 35 budynków, uzasadnionym jest twierdzić, że osobom prawnym tego kościoła zwrócono około 16% utraconego mienia. Przedstawione dane statystyczne jednoznacznie obalają tezę jakoby Kościół katolicki w wyniku prac Komisji – w odniesieniu do terenu województwa opolskiego w granicach z 1998 r. – odzyskał więcej majątku, niż stracił.

W wyniku działalności decyzyjnej wojewody opolskiego osoby prawne Kościoła katolickiego odzyskały, na podstawie art. 60 ustawy z dnia 17 maja 1989 r., nieruchomości zabudowane o łącznej powierzchni 14,6969 ha, w tym: 0,1618 ha – diecezja opolska; 14,0455 ha – parafie; 0,4896 ha – domy zakonów męskich (tabele 16 i 17). Zakres tak przeprowadzonej rewindykacji pozostaje w związku przyczynowym z uchwaleniem ustawy z dnia 23 czerwca 1971 r., a także z wydaniem do niej przepisów wykonawczych w postaci uchwał Rady Ministrów. Wówczas bowiem zwrócono Kościołowi większość zabudowanych nieruchomości.

Charakter wskazanych danych, tj. pozyskanie statystyki w postaci liczby hektarów zwróconych nieruchomości zabudowanych, nie pozwala na ustalenie stosunku nieruchomości odzyskanych do nieruchomości utraconych. Niemniej jednak na podstawie dostępnych danych statystycznych można stwierdzić, że na terenie obecnego województwa opolskiego rewindykacja nieruchomości zabudowanych (budynkowych) osób prawnych Kościoła katolickiego została prawie zakończona. Postawienie takiej tezy pozostaje uprawnione zwłaszcza przy uwzględnieniu faktu, że od 1 sierpnia 2009 r. do 30 stycznia 2013 r.,

---

<sup>12</sup> Załącznik nr 3 do sprawozdania z działalności Komisji Majątkowej (w wersji poprawionej przez D. Walencika), [bip.msw.gov.pl/download.php?s=4&id=8381](http://bip.msw.gov.pl/download.php?s=4&id=8381), [dostęp: 17 grudnia 2013 r.].

województwa opolski nie wydał żadnej decyzji w przedmiocie stwierdzenia przejścia własności nieruchomości lub ich części, o których mowa w art. 60 ust. 1 pkt 1-5 ustawy. Powyższe uzasadnia również to, że w roku 2013 wojewoda opolski uwzględnił jedynie 2 wnioski kościelnych osób prawnych w przewidzianym trybie.

Z kolei w wyniku postępowania administracyjnego prowadzonego w trybie art. 70a przedmiotowej ustawy kościelne osoby prawne odzyskały 2 148,6711 ha nieruchomości rolnych, z czego: 49,2289 ha – diecezja opolska; 2 041,8037 ha – parafie; 57,6385 ha – domy zakonów męskich i klasztor niezależny (tabele 18 i 19). Stanowi to zatem tylko około 37% utraconego areału. Odnosząc się do niniejszych danych statystycznych można stwierdzić, że na terenie obecnego województwa opolskiego rewindykacja nieruchomości rolnych osób prawnych Kościoła katolickiego nie została zakończona.

Podsumowując, trzeba podkreślić, że prawne uregulowanie spraw majątkowych Kościoła katolickiego nie może być rozpatrywane tylko w kategoriach *stricte* bezpłatnego przysporzenia. Jest to bowiem jedynie próba przywrócenia prawa własności osobom prawnym Kościoła katolickiego, które zostało utracone w myśl obowiązujących wówczas przepisów prawnych, ale nie koniecznie już myśl zasady *ius est ars boni et aequi*. Mam więc nadzieję, że moja praca poprzez przedstawienie problemu rewindykacji Kościoła katolickiego w oparciu o konkretną statystykę przyczyni się do lepszego zrozumienia tego zagadnienia, a tym samym pozwoli uniknąć kontrowersyjnych opinii w tym temacie.